

INCIDENT NAMAMUGI V BRITSKO-JAPONSKÝCH VZTAZÍCH¹

Roman Kodet

Velká Británie hrála bezpochyby významnou roli při otevření Japonska světu. Britské lodě se pravidelně začaly objevovat u jeho břehů od konce 18. století² navzdory tomu, že země udržovala politiku striktní izolace, která umožňovala obchod jediné evropské zemi, Nizozemsku, jejíž lodě však mohly připlouvat pouze k umělému ostrůvku Dedžima v Nagasaki.³ Patrně nejvýznamnějším pokusem Britů proniknout do japonských přístavů v této době byl incident lodi HMS Phaeton, která v říjnu 1808 vplula do Nagasaki v honbě za nizozemskými loděmi.⁴ Přestože je třeba celou událost vnímat v rámci tehdy probíhajících napoleonských válek, jednalo se spolu s ruskými výpravami na severu a do Nagasaki o jeden z nejvážnějších pokusů narušit stávající uzavřenost Japonska. V následujících desetiletích měl tlak velmocí na otevření země jejich obchodu postupně narůstat navzdory vydání přísných zákonů (Ikokusen Učiharairei z roku 1825), jež nařizovaly, aby cizinci byli od břehů země odehnáni.⁵

Výsledkem tohoto zvýšeného zájmu bylo otevření Japonska světu loďstvem komodora Matthewa Calbraitha Perryho roku 1854. Rozhodnutí představitelů japonského vládnoucího režimu, šógunátu rodu Tokugawa, nebylo motivováno pouze děly Perryho Černých lodí, ale i zprávami o britském tažení do Číny a o „ponížení“ této země během dvou Opiových válek.

¹ Tato studie vznikla jako jeden z výstupů projektu SGS-2016-067 Velká Británie a Restaureace Meidži řešeného na Katedře historických věd FF ZČU. Text vychází z již uveřejněného příspěvku Richardson Affaire: *Great Britain and the Tokugawa Bakufu 1862–1863* publikovaného v roce 2016 v *Prague Papers on the History of International Relations*, jenž byl upraven a doplněn o dodatečné podrobnosti (Kodet, Roman: *Richardson Affaire: Great Britain and the Tokugawa Bakufu 1862–1863*. *Prague Papers on the History of International Relations*, 2016/1, s. 42–59).

² BEASLEY, William G.: *Great Britain and the Opening of Japan 1834–1858* (dále jen *Great Britain*). Folkestone 1995, s. 8.

³ JANSEN, Marius B.: *The Making of Modern Japan*. Cambridge – London 2002, s. 80–85.

⁴ MC OMIE, William: *The Opening of Japan 1853–1855. A Comparative Study of the American, British, Dutch and Russian Naval Expeditions to Compel the Tokugawa Shogunate to Conclude Treaties and Open Ports to Their Ships*. Folkestone 2006, s. 20–21.

⁵ HUFFMAN, James L.: *Modern Japan. A History in Documents*. New York – Oxford 2011, s. 35; AKAMATSU, Paul: *Meiji 1868. Revolution and Counter-Revolution in Japan*. London 2011, s. 52.

Přítomnost britského loďstva nedaleko japonských břehů hrála také zásadní roli. Během diskuzí o tom, jak naložit s Perryho misí, převládal v šógunátu názor, že „udělení privilegií Rusku a Americe by mohlo Japonsku poskytnout jejich pomoc, aby mohlo čelit britskému útoku“.⁶ V letech po otevření Japonska světu čelila země dalšímu tlaku velmocí, jež si chtěly vynutit nová privilegia. Hlavním zájmem Britů bylo především rozšířit obchodní práva, jež jim měla zajistit další pronikání do ostrovní říše.⁷ Byla to opět tato zvyšující se britská aktivita, která přesvědčila přední představitele tokugawského režimu v čele s Iim Naosukem, že je třeba vyjít vstříc alespoň některým z požadavků velmocí. Této skutečnosti dokázal využít americký vyslanec Townsend Harris, jenž Japonce přesvědčil o tom, že pokud přijmou obchodní smlouvy s USA, budou muset ostatní mocnosti zmírnit své požadavky a následovat amerického příkladu.⁸ Výsledkem bylo podepsání systému nerovných smluv, jež Japonsko otevřely nejen přílivu zahraničního obchodu, ale i trvalé přítomnosti cizinců v japonských přístavech.

Tyto události vyvolaly v Japonsku nevoli. Během vyjednávání totiž bakufu (jak byl šógunát, respektive vojenská vláda, nazýván) projevilo značnou nerozhodnost, která byla do značné míry způsobena předchozími bouřlivými desetiletími poznamenanými hladomory a povstáními, jež byly zapříčiněny hlubokými strukturálními problémy, které nebyl režim schopen efektivně řešit. Většina feudálních panství tak musela své hospodářské a sociální problémy řešit sama, což vedlo k odlišnému vývoji v jednotlivých částech země.⁹ Šógunát se cítil být oslaben a proto se snažil ospravedlnit opuštění politiky izolace (sakoku seisaku) konzultacemi s provinčními knížaty (daimjóy) a nejvýznamnějšími vazaly (praporečníci – hatamoto), což byl krok v jeho dějinách bezprecedentní.¹⁰ V průběhu roku 1858, kdy vrcholila jednání o nerovných smlouvách, pak jejich strůjce tairó (předseda Rady starších) Ii Naosuke znásobil tuto chybu a zjevnou známku slabosti tím, že požádal o radu císařský dvůr, který byl do té doby stranou světské politiky. Cílem všemocného tairóa bylo získání císařského posvěcení jeho politiky, avšak tento záměr ztroskotal. Co však bylo zásadnější, Naosuke tím porušil dlouhotrvající monopol bakufu na rozhodování o věcech zahraniční

⁶ BEASLEY, W. G.: *Great Britain*, s. 111.

⁷ The National Archives (dále jen TNA), Londýn, Foreign Office (dále jen FO) 46/7, Hammond Clarendonovi, 23. 1. 1856.

⁸ AKAMATSU, P.: c. d., s. 111.

⁹ TOTMAN, Conrad: *Early Modern Japan*. Berkeley – Los Angeles – London 1995. s. 511–525.

¹⁰ HILLSBOROUGH, Romulus: *Samurai Revolution. The Dawn of Modern Japan Seen Through the Eyes of the Shogun's Last Samurai* (dále jen *Samurai Revolution*). Tokyo – Rutland – Singapore 2014, s. 33; BEASLEY, William G.: *The Meiji Restoration*. Stanford 1972, s. 89–90.

politiky. Po staletí byl totiž politický vliv císařského dvora mizivý. V praxi totiž svěřoval moc do rukou po sobě následujících vojenských vlád a panovník zůstával v ústraní svého paláce v Kjótu, kde se věnoval především ceremoniálním otázkám souvisejícím s jeho postavením v rámci kultu šintó.¹¹ Všechna vládní autorita spočívala v rukou dědičného šóguna z rodu Tokugawa.¹² Naosukeho rozhodnutí požádat dvůr o radu ve věci zahraniční politiky nicméně „z dvora učinilo plnohodnotného účastníka rozhodování o veřejných otázkách“.¹³

Tato skutečnost zaktivizovala nejen stávající přívržence ideje císařského loajalismu, ale také vedla ke zrodu hnutí, jež vedli mladí samurajové a učenci, jako byl například Jošida Šóin, kteří požadovali reformy a účinnou obranu země před pronikáním zahraničních barbarů.¹⁴ Tito kritici stávající politiky a situace v zemi tvrdili, že „šógun je jen císařským zástupcem pověřeným císařem, aby chránil zemi před nepřátelskou invazí. Avšak tím, že šógun zarmoutil císaře, protože nebyl schopen vyhostit barbary, nemá již nadále právo na svůj úřad“.¹⁵ Někteří, jako sám Jošida, dokonce vyzývali k tomu, aby byl šógun svržen (nebo i zabit) v případě, že se nepodvolí císařovu přání vyhnat barbary a zrušit nerovné smlouvy.¹⁶ Podepsání dohod se západními mocnostmi tak vedlo k posílení loajalistických (procísařských) nálad uvnitř samurajské třídy, jejíž nespokojenost se nicméně zakládala na její postupně se zhoršující ekonomické situaci, přičemž mnoho z jejich příslušníků „mnohdy se svými příjmy čelilo skutečnému boji o holé přežití“.¹⁷ Jejich stížnosti se pak zaměřily proti šógunátu, který jim nedokázal pomoci po katastrofálním hladomoru Tenpó ve 30. letech 19. století.¹⁸ Po příchodu cizinců se pak sjednotili pod sloganem sonnó džóí – Ctěte císaře, vyžehňte barbary. Jeho zastánci volali po návratu politické moci do rukou panovníka a zrušení nerovných smluv, jež považovali za urážku celé země. Xenofobní hnutí tak bylo spojeno

¹¹ K poslednímu vážně míněnému pokusu císařů vyrvat skutečnou vládu země z rukou samurajské vrstvy došlo v 15. století. Jeho kolaps a následná vláda Ašikagů přivedly zemi do naprostého chaosu a zhroutení autority ústřední vlády, z něhož vzešla dominance Tokugawů. Během jejich vlády „byly dvory vzdávány veškeré pocty, byl však téměř bezmocný“.

¹² TOTMAN, C.: *Early Modern Japan*, s. 50.

¹³ WEBB, Herschel: *The Japanese Imperial Institution in the Tokugawa Period*. New York – London 1968, s. 245.

¹⁴ BEASLEY, W. G.: *The Meiji Restoration*, s. 142–143.

¹⁵ Cit. in HILLSBOROUGH, R.: *Samurai Revolution*, s. 94.

¹⁶ WEBB, H.: c. d., s. 256.

¹⁷ JANSEN, M. B.: c. d., s. 109.

¹⁸ MCCLAIN, James L.: *Japan. A Modern History*. New York – London 2002, s. 129.

s odporem proti vládnoucímu režimu, a aby si dodalo autority, zaštiťovalo se jménem císaře, který byl navzdory své slabosti stále hlavou Japonska.¹⁹

Přestože v pozdějším období tyto ideje přijala řada domén a příslušníků dvorské nobility, přiklonili se k nim nejprve nespokojení mladí samurajové. Tito „vlastenci nejvyšších cílů“ (šiši) byli odhodláni prosadit vyhoštění cizinců, jejichž požadavky vnímali jako urážku celé země, i za cenu vlastních životů a zachránit tak Japonsko od zahraniční poroby, jíž se bakufu očividně nedokázalo postavit.²⁰ Vzhledem k tomu, že se šiši rekrutovali především ze střední či nižší vrstvy samurajské třídy a postrádali tak konexe s vyššími vrstvami společnosti,²¹ rozhodli se uchýlit k politickému násilí.

Zloba nespokojených samurajů se nejprve obrátila proti těm úředníkům bakufu, jež byli spojováni s uzavřením nerovných smluv. Hlavním cílem aktivistů se tak stal předseda Rady starších (ródžů) Ii Naosuke, který byl považován za jejich hlavního strůjce. Jako tairó zahájil tzv. Čistku Ansei, během níž bylo mnoho oponentů jeho politiky a zastánců reformního hnutí mezi daimjóy (např. proticizinecky naladěný Tokugawa Nariaki), odstraněno z vládních úřadů a zatčeno.²² Také jeho politika Jednoty dvora a šógunátu (kóbu gattai) byla kritizována, protože ji šiši považovali za zneužívání osoby císaře ve jménu sobeckých zájmů bakufu. Právě v této době se řada radikálů začala přiklánět k myšlence zničení šógunátu a jeho nahrazení přímou císařskou vládou.²³ Aby však mohli tohoto cíle dosáhnout, museli být „zrádci“ odstraněni. Dne 24. března 1860 proto skupina mladých samurajů z panství Mito (domova Tokugawy Nariakiho) napadla nosítka Iiho Naosukeho, jehož stráže byly na podobný útok zcela nepřipravené. Jejich odpor byl tudíž do-

¹⁹ SANSOM, George: *A History of Japan 1615–1867*. Stanford 1963, s. 236–238. Je zajímavé, že navzdory tomu, že císař Kómei byl zastáncem proticizineckého hnutí, neměl jakékoli plány na obnovení císařské vlády, neboť si uvědomoval závislost dvora na dobré vůli šógunátu. Jeho hlavním zájmem tak bylo užívat si tichého ústraní ve svém kjótském paláci. KEENE, Donald: *Emperor of Japan. Meiji and His World, 1852–1912*. New York 2002, s. 34. Převládající názor přívrženců sonnó džói lze doložit pasáží z dobové kroniky sympatizující s těmito aktivisty: „Císařský dvůr hluboce nenáviděl činnost zahraničních barbarů, kteří mohli bezpochyby podniknout náhlý útok. Bakufu však bylo pasivní a plýtvalo časem, což velice trápilo panovníkovu mysl.“ Cit. In: BABA, Bunyel: *Japan 1853–1864: Or, Genji Yume Monogatari*. Tokyo 1905, s. 23.

²⁰ HILLSBOROUGH, R.: *Samurai Revolution*, s. 94; MCCLAIN, J. L.: *c. d.*, s. 144.

²¹ BEASLEY, W. G.: *The Meiji Restoration*, s. 223.

²² HILLSBOROUGH, R.: *Samurai Revolution*, s. 104.

²³ HILLSBOROUGH, Romulus: *Samurai Tales. Courage, Fidelity, and Revenge in the Final Years of the Shogun* (dále jen *Samurai Tales*). Singapore 2010, s. 192–193.

sti chabý. Všemocný tairó byl vytažen z nosítek a připraven o hlavu.²⁴ Tato událost, jež vstoupila do dějin jako Incident Sakuradamon (podle brány Edoského hradu Sakurada, poblíž které se odehrál), je považována za začátek éry politického násilí, jež zachvátilo Japonsko až do restaurace Meidži.

Po Naosukeho smrti následovala řada dalších útoků proti představitelům bakufu. Jeden z nejvýznamnějších se odehrál v únoru 1862 proti prominentnímu členovi Rady starších Andóovi Nobumasovi, který byl spojován s Naosukeho politikou.²⁵ Avšak přestože se nevole šíši obrátila primárně proti zástupcům šógunátu, zaměřili se také na členy zahraniční komunity v Japonsku. Mladý důstojník a námořník z ruské válečné lodi byli 25. srpna 1859 přepadeni a zavražděni v ulicích Jokohamy.²⁶ To však byl jen začátek řady útoků proti zahraničním rezidentům v Japonsku a jejich služebnictvu: v listopadu 1859 byl zabit čínský sluha francouzského vicekonzula v Jokohamě; krátce poté byl přímo u brány britského vyslanectví zavražděn japonský tlumočnick britského vyslance sira Rutherforda Alcocka; o další měsíc později byli v Jokohamě zabiti dva kapitáni holandských obchodních lodí. Série útoků pak vyvrcholila na počátku roku 1861, kdy byl sekretář amerického vyslanectví Henry Heusken zavražděn, když se vracel z večírku na pruské legaci.²⁷ Přestože každý z těchto incidentů vyvolal značné rozhořčení zahraničních diplomatů a volání po „okamžitém zatčení a rychlém potrestání vrahů, stejně jako poskytnutí záruk budoucí bezpečnosti jak naší, tak našich kolegů“,²⁸ docházelo k nim s děsivou pravidelností. Jejich troufalost i brutalita se navíc stupňovaly.

²⁴ JANSEN, M. B.: c. d., s. 295; BEASLEY, W. G.: *The Meiji Restoration*, s. 173; Je zajímavé, že první zprávy, které o incidentu obdrželi zástupci velmocí, hovořily o tom, že byl útok neúspěšný. TNA, FO 46/7, Alcock Russellovi, 2. 4. 1860. Navzdory této dezinformaci považoval britský vyslanec sir Rutherford Alcock tuto událost za jasnou známku nedobré situace uvnitř země. Jeho francouzský kolega Gustav Duchesne de Bellencourt souhlasil, avšak útok samotný přičítal neshodám uvnitř japonské vlády (o existenci hnutí sonnó džóí nebyli v té době cizinci informováni). Archives du Ministère des Affaires Étrangères (dále jen AMAE), La Courneuve Paris, Correspondance politique, Japon 2, Bellecourt Thouvenelovi, 29. 3. 1860. Podle kroniky Gendži Jume Monogatari je útok na prvním místě nutné považovat za pomstu za pád a následnou smrt Tokugawy Nariakiho, který se těšil přízni císaře, jenž byl „potěšen jeho vlastenctvím a loajalitou“. BABA, B.: c. d., s. 37.

²⁵ BEASLEY, W. G.: *The Meiji Restoration*, s. 176. K detailům nezdařeného atentátu proti Andóovi srovnej TNA, FO 46/23, Memorandum o útoku na Andóa Nobumasu, nedatováno.

²⁶ LENSEN, George A.: *The Russian Push toward Japan. Russo-Japanese Relations, 1697–1875*. Princeton 1959, s. 381–382; ALCOCK, Rutherford: *The Capital of the Tycoon: A Narrative of a Three Years Residence in Japan*. Sv. I. London 1863, s. 240.

²⁷ DENNEY, John: *Respect and Consideration. Britain in Japan 1853–1868 and Beyond*. Leicester 2011, s. 43–44; ALCOCK, R.: c. d., sv. I, s. 347–359.

²⁸ TNA, FO 46/7, Alcock Russellovi, 29. 1. 1860.

V noci 5. července 1861 byla v ohrožení bezpečnost samotného britského vyslance. Skupina ozbrojených samurajů z panství Mito vnikla do areálu chrámu Tózen-dži a snažila se nalézt Alcocka, který zde sídlil. Během svého pátrání narazili na dva britské diplomaty – Alcockova sekretáře Laurence Oliphanta a britského konzula z Nagasaki George S. Morrisona. Následovala krátká potyčka, během níž Morrison dvakrát vystřelil a zabil jednoho z útočníků. Oliphant však měl po ruce pouze jezdecký bičík, jehož rukojeť odrazila ránu katanou jednoho z atentátníků. Oba muži však byli během střetnutí vážně zraněni.²⁹ Alcock později konstatoval, že jen díky úzké chodbě a dřevěným trámům, které útočníkům zabránily použít jejich zbraně efektivně, zůstali oba muži naživu.³⁰ Až po nekonečných minutách provázených zmatkem zasáhly japonské strážce, jež na ochranu provizorního vyslanectví poskytlo bakufu, a vytlačily útočníky z areálu chrámu. Alcock byl jejich laxním počínáním krajně rozhořčen a okamžitě identifikoval základní problém, jehož byl útok výsledkem: „Jakékoliv nepřátelství vůči cizincům v této zemi přichází shora, nikoliv zdola. Skutečné nepřátele cizinců je možné najít mezi daimjóy a jejich ozbrojenými následovníky, jež jsou pouhými nástroji vůle jejich pánů.“³¹ Reakce britského vyslance byla okamžitá. S podporou francouzské legace zajistil budovu vyslanectví a okamžitě navrhl dočasné stažení zahraničních zastupitelů do Jokohamy.³² Současně s pomocí Francouzů a Američanů požadoval, aby bakufu ochránilo zahraniční občany pobývající v Japonsku, nalezlo a potrestalo viníky útoku.³³

Přestože někteří z účastníků zmíněného incidentu byli v červnu 1862 zatčeni a na příkaz šógunátu popraveni,³⁴ situace se nezlepšila. Druhý útok na britské vyslanectví následoval 27. června 1862. V té době dočasně spravo-

²⁹ DENNEY, J.: c. d., s. 44–45; Oliphant se musel kvůli léčbě svých zranění vrátit do Anglie. S ním byl do Londýna zaslán šógunův dopis královně Viktorii. ALCOCK, Rutherford: *The Capital of the Tycoon: A Narrative of a Three Years Residence in Japan*. Sv. II. London 1863, s. 171.

³⁰ TNA, FO 46/12, Alcock Russellovi, 7. 7. 1861.

³¹ TNA, FO 46/12, Alcock Russellovi, 7. 7. 1861. Postoj prostých obyvatel vůči Evropanům byl podle prvních zpráv západních cestovatelů přívětivý. McOMIE, W.: c. d., s. 256; Ernest Mason Satow (tehdejší tlumočnick britského vyslanectví) ve svých pamětech později tvrdil, že v této době mělo Japonsko v Evropě pověst nebezpečné země, kde může být cizinec snadno zabit a dodal, že až do roku 1869 bylo zvykem britských diplomatů v Edu (roku 1868 přejmenováno na Tokio) nevycházet do ulic města beze zbraně. SATOW, Ernest M.: *A Diplomat in Japan. The Inner History of the Critical Years in the Evolution of Japan When the Ports Were Opened and the Monarchy Restored*. London 2006, s. 35.

³² TNA, FO 46/12, Alcock Russellovi, 8. 7. 1861; AMAE, Correspondance politique, Japon 4, Bellecourt Thouvenelovi, 6. 7. 1861.

³³ TNA, FO 46/12, Alcock Russellovi, 10. 7. 1861.

³⁴ DENNEY, J.: c. d., s. 47.

val britské zájmy v Japonsku plukovník Edward John Neale, protože v březnu 1862 Alcock odcestoval na dovolenou do Británie.³⁵ Jako bývalý armádní důstojník se Neale snažil zajistit bezpečí budovy vyslanectví umístěním 80 vojáků a námořníků na její obranu. Bakufu po fiasku z července 1861 poskytlo 535 samurajů, kteří byli dislokováni nedaleko legace.³⁶ Ani tato opatření však nedokázala zabránit dalšímu pokusu o atentát. Okolo půl jedné v noci zaslechl námořník Charles Sweet, jenž byl na hlídce, podivný zvuk. Když zavolal, aby se neznámý identifikoval smluveným heslem, dostalo se mu správné odpovědi. Jeho podezření však nebylo rozptýleno, proto vyšel do zahrady, aby situaci ověřil. V následujícím okamžiku však byl napaden a smrtelně zraněn mečem. Okamžitě zavládl zmatek. Když se situace trochu uklidnila, bylo zjištěno, že chybí další muž – desátník Richard Crimp, který měl být v době útoku na pochůzce a kontrolovat hlídky. Po důkladné prohlídce areálu byl Crimp nalezen u dveří Nealovy ložnice mrtvý. Ohledání zjistilo, že byl zabit šestnácti bodnými a sečnými ranami. Navzdory tomu, že japonské stráže tentokrát zareagovaly rychle a přispěchaly britské posádce na pomoc, útočník (resp. útočníci) dokázal uprchnout. Této skutečnosti patrně napomohla skutečnost, že někteří z hlídkujících samurajů byli podnapilí, což Neala naplnilo pocitem znechucení.³⁷

Následujícího dne byl jeden ze strážných, Itó Gunbei z panství Macumoto, nalezen mrtvý. Po krátkém vyšetření potvrdil lékař z ambasády, že muž spáchal rituální sebevraždu – seppuku. Bylo proto možné usoudit, že právě on byl tajemným nočním atentátníkem. Zprvu se předpokládalo, že jej urazil jeden ze zaměstnanců vyslanectví, a proto se pokusil pomstít. Později však bylo zjištěno, že se ve skutečnosti snažil o odvetu za smrt samurajů z Mita, kteří se účastnili předchozího útoku.³⁸ Reakce britského vyslance byla okamžitá. Hned ráno 27. června zaslal japonské vládě protest, v němž ji činil z útoku odpovědnou, protože nebyla navzdory předchozím žádostem schopna ochránit zahraniční zástupce v Edu. Informoval proto zahraniční oddělení bakufu, že hodlá nahradit stráže u ambasády britskými vojáky, tak aby byl britským občanům schopen zajistit bezpečnost.³⁹ Tento krok byl jednohlasně schválen ostatními západními zástupci v Edu. Především francouzský vysla-

³⁵ ALCOCK, R.: *c. d.*, sv. II, s. 341.

³⁶ TNA, FO 46/23, Neale Russellovi, 3. 7. 1862.

³⁷ TNA, FO 46/23, Neale Russellovi, 3. 7. 1862. Ve svém hlášení z 1. července Neale poněkud příkrým způsobem označil chování japonských strážných za „zločinnou nedbalost a velkou zbabělost.“ TNA, FO 46/23, Neale Russellovi, 1. 7. 1862.

³⁸ TNA, FO 46/23, Bakufu Nealovi, nedatováno; Denney, J.: *c. d.*, s. 49–50.

³⁹ TNA, FO 46/23, Neale japonskému zahraničnímu úřadu, 27. 6. 1862.

nec Bellecourt jej důrazně podpořil hned první den po incidentu.⁴⁰ Neale následně informoval Londýn, že s ohledem na britské zájmy v Japonsku bude nutná námořní asistence jeho diplomatickým krokům.⁴¹

Britský vyslanec současně dospěl k závěru, že situace v Edu je neudržitelná, a proto se dočasně rozhodl přestěhovat do Jokohamy,⁴² odkud hodlal dále jednat s japonskou vládou, kvůli čemuž se snažil získat podporu zástupců ostatních velmocí, s nimiž se setkal 13. července. Zatímco Neale čekal na instrukce z Londýna, rozhodli se diplomaté využít incidentu k získání dalších koncesí ze strany bakufu.⁴³ Poté, co v září obdržel Nealovy depeše ohledně situace, zaslal ministr zahraničí lord Russel vyslanci instrukce, aby požadoval 10 000 liber jako odškodné pro rodiny zabitých mužů. Podpořil také Nealův požadavek námořní podpory, která by hrozbou síly donutila bakufu, aby přijalo opatření, jež by zabránila dalším útokům.⁴⁴ Nicméně, v době, kdy Neale tyto instrukce obdržel, byl již zaneprázdněn mnohem čerstvějším a mnohem závažnějším případem xenofobního útoku proti britským občanům v Japonsku.

Navzdory zvyšujícímu se počtu útoků proti cizincům se obyvatelé Jokohamy cítili v poměrném bezpečí a někdy se i odvažovali vyjít mimo hranice města. Dne 14. září 1862 se čtyři členové západní komunity vydali na výlet do Kawasaki. Zamýšleli se přeplovit loď z Jokohamy do Kanagawy, kde na ně měli čekat koně, na nichž se chtěli vypravit do chrámu Daiši z roku 1128 v nedalekém Kawasaki, jenž byl slavný díky tomu, že byl centrem buddhistické sekty Čizan. Byl krásný teplý den končícího japonského léta – ideální podmínky pro vyjíždku z města.⁴⁵ Skupina se skládala ze šanghajského obchodníka Charlese Lennox Richardsona, který byl na krátké návštěvě Japonska a nyní čekal na zpáteční loď do Číny,⁴⁶ dvou jokohamských obchod-

⁴⁰ AMAE, Correspondance politique, Japon 6, Bellecourt Nealovi, 27. 6. 1862; srovnej s TNA, FO 46/23, Bellecourt Nealovi, 27. 6. 1862.

⁴¹ TNA, FO 46/23, Neale Russellovi, 28. 6. 1862.

⁴² TNA, FO 46/23, Neale Russellovi, 10. 7. 1862.

⁴³ TNA, FO 46/23, Neale Russellovi, 17. 7. 1862; Šógunát se alespoň částečně pokusil napravit si pošramocenou pověst posílením stráží okolo vyslanectví zahraničních mocností a propuštěním samurajů z panství Macumoto ze strážní služby. Hillsborough, R.: *Samurai Revolution*, s. 139.

⁴⁴ TNA, FO 46/20, Russell Nealeovi, 22. 9. 1862.

⁴⁵ TNA, FO 46/24, Zápis ze svědectví o smrti pana C. L. Richardsona, 15. 9. 1862; DENNEY, J.: *c. d.*, s. 68.

⁴⁶ K jeho osobnosti blíže srovnej s DENNEY, J.: *c. d.*, s. 62–66. Podle britského historika Johna Denneyho „bylo významné, že Richardson byl v Japonsku cizincem. Marshall a Clarke, kteří byli o něco pozadu, by znali správný protokol, jak se chovat za takových okolností [když sku-

níků Woodthorpa C. Clarka a Williama Marshalla. Tito tři muži doprovázeli jednu z mála evropských žen tehdy pobývajících v Japonsku, paní Margaret Watson Borradaillovou. Z Jokohamy vyrazili v půl třetí odpoledne, dopluli do Kanagawy, odkud volným tempem vyrazili podél jedné z nejvýznamnějších silnic Japonska – Tókaidó, jež spojovala Edo a Kjóto. Jako vždy byla tato tepna dosti přeplněna obchodníky, rolníky, buddhistickými mnichy a všudypřítomnými samuraji, kterým se podle Clarkova svědectví snažila skupina vyhnout.⁴⁷ Poté, co urazili několik mil a minuli několik strážných bran, jež byly v pravidelných intervalech rozmístěny podél cesty, potkali na silnici velký průvod samurajů.

Jednalo se o družinu Šimazua Hisamicua, otce daimjóa z knížectví Sacuma Šimazua Tadajošiho, za něhož vládl jako regent. Tento vlivný muž byl předním členem tzv. panství tozama, což byly domény nepřátelské vůči Tokugawům před bitvou u Sekigahary v roce 1600 a byly proto vyňaty z podílu na centrální vládě.⁴⁸ V létě 1862 pobýval jako císařský posel v Edu, kde přiměl bakufu ke značným ústupkům vůči přáním císaře.⁴⁹ Nyní se vracel zpět do Kjóta. Jeho družina se skládala z tisícovky mužů, z čehož 700 bylo samurajů ze Sacumy.⁵⁰ Tito muži „se mezi ostatními samuraji Japonska vyjímali svou tradicí stoického bojového umění, svou naprostou neochotou odpustit

pina potkala průvod daimjóa]. Avšak Richardson znal pouze čínské zvyky a chování. V Číně přistupovali západní rezidenti k místním jako k méněcenným. Číňané byli v té době v podstatě porobení lidé a západní – především britská – vojenská moc způsobovala to, že Číňané cizincům vzdávali úctu a ti jí od nich očekávali. Richardson bezpochyby tento postoj sdílel, přičemž nedokázal rozeznat, že Japonci nejsou porobení vojenskou silou, tak jako Číňané, ale jsou oficiálně považováni za rovné partnery se západem.“ DENNEY, J.: c. d., s. 71.

⁴⁷ TNA, FO 46/24, Zápis ze svědectví o smrti pana C. L. Richardsona, 15. 9. 1862.

⁴⁸ Feudální panství Japonska byla rozdělena na zhruba tři stejně velké skupiny – domény šinpan (jež tvořili členové vlastního klanu Tokugawa), domény vnitřní (fudai – přímé vazaly Tokugawů) a domény vnější (tozama – pány, kteří sice mohli poměrně volně spravovat svá panství, nebyli však připuštěni k podílu na šógunátní vládě). MCCLAIN, J. L.: c. d., s. 24–26.

⁴⁹ V této době bylo bakufu donuceno opustit systém sankin kótai (systém střídavé služby podle něhož měli daimjóové povinnosti sídlit každý druhý rok v Edu, kde měly pobývat i jejich rodiny), podle které měli daimjóové, respektive jejich rodiny pravidelně pobývat v Edu, čímž si šógunát zajišťoval jejich loajalitu a poslušnost. Mnoho členů někdejší kliky Iiho Naosukeho a Andóa Nobumasy bylo nuceno opustit své úřady a Hitocubaiši Keiki (pozdější šógun Tokugawa Jošinobu) byl jmenován ochráncem mladého šóguna. HILLSBOROUGH, R.: *Samurai Revolution*, s. 164. Šimazu Hisamicu se v té době řadil mezi daimjóy, kteří podporovali císařský dvůr. To však neznamenalo, že by si přál návrat přímé moci císaře, nýbrž se pouze snažil posílit moc panství Sacuma. RAVINA, Mark: *The Last Samurai. The Life and Battles of Saigō Takamori*. Hoboken 2004, s. 93.

⁵⁰ HILLSBOROUGH, R.: *Samurai Revolution*, s. 184.

urážku své cti a odhodláním pomstít jakoukoliv pohanu svého daimjóa.⁵¹ Mnozí z nich považovali nerovné smlouvy za zostuzení národa a proto se přikláněli k procísařskému loajalismu, jenž byl silně spojen s požadavkem džói (vyhoštění „barbarů“).⁵² Jejich reakce, když natrefili na cizince mimo jejich enklávu a navíc poblíž svého pána, tak odpovídala jejich vychování a politickým postojům.

Když Richardsonova skupina uviděla obrovský průvod samurajů, zastavila. Ostatní Japonci ustoupili na kraj silnice a s úctou se ukláněli. Pouze samurajové a skupinka cizinců na koních stáli. Výpovědi o tom, co následovalo, jsou však mnohdy protikladné.⁵³ Výslech přeživších členů skupiny byl proveden v hodinách ihned po útoku, proto je pochopitelné, že stále ve stresu a v šoku, podal každý z nich mírně odlišné svědectví. Co je však zřejmé je to, že když je kolona samurajů mýjela, Richardsonova společnost nesedla z koní. Když se je pokusili otočit, přiblížil se jeden z nich k Hisamicuovým nosítkům. Z některých výpovědí je zřejmé, že se Richardson snažil pokračovat dál po silnici, když jej procesí mýjelo, ale byl zastaven Hisamicuovou družinou, skrz níž se patrně snažil prodrat dál. Podobné chování by bylo možné v Číně, ne však v Japonsku, kde byli cizinci vnímáni jako barbari, kteří byli povinni vzdávat úctu vysoce postaveným Japoncům – zvláště když se pohybovali mimo svou enklávu. Z ničeho nic se k Richardsonovi přiblížil jeden samuraj a divoce gestikuloval, aby skupina zastavila a sesedla. Náhle však vytasil meč a zaútočil na Richardsona. Následně sekl i po Marshallovi, který byl vážně raněn. Tento náhlý výbuch násilí poděsil koně (a pochopitelně i jejich jezdce), kteří začali cválat skrz průvod samurajů. Mnoho mužů ze Sacumy pak vytasilo meče a začalo po jezdcích sekat. Právě zde přišel ke svému zranění Clarke, jenž utrpěl ránu na levém rameni. Paní Borradailová nebyla jako by zázrakem zraněna, přestože několik mečů jen těsně minulo její hlavu a její šaty byly potřísněny Richardsonovou krví. V naprostém šoku se jí však podařilo dosáhnout bezpečí. Během pokusu o útěk byl Richardson opět zasažen (minimálně jednou). Když se po něm Marshall otočil, viděl jej mrtvého (či umírajícího, jak popsal) v sedle koně. V následujícím momentu však patrně stále „jen“ těžce zraněný Richardson spadl, přičemž jeho střeva vyhřezla z hluboké rány na boku. Marshall dospěl k závěru, že je mrtev, a když se k němu blížili další samurajové, zasadil koni ostruhu, aby dohnal Clarka a paní Borradailovou, kteří si během svého útěku vypracovali určitý

⁵¹ Tamtéž, s. 185.

⁵² BEASLEY, W. G.: *The Meiji Restoration*, s. 157.

⁵³ Detailnější popis srovnej TNA, FO 46/24, Zápis ze svědectví o smrti pana C. L. Richardsona, 15. 9. 1862, TNA, FO 46/24.

náskok. Pouze s velkými obtížemi se jim podařilo dosáhnout Kanagawy, kde se jim dostalo lékařské péče na americkém konzulátu.⁵⁴ Pokud šlo o Richardsona, byla Marshallova domněnka patrně správná. Neviděl však to, co následovalo – Richardsonovo tělo rozsekali samurajové na kusy. S mnohočetnými sečnými zraněními byla mrtvola později nalezena anglickým lékařem Willisem, který spěchal na místo masakru, jakmile se o události dozvěděl.⁵⁵

Přestože jsou některé z detailů toho, co se stalo, zmatené, výsledek je jasný. Anglický občan byl zabit za bílého dne, aniž by (ze západního pohledu) vyprovokoval jakýkoliv incident. Další dva byli vážně zraněni. Aby však bylo možné situaci plně pochopit, je třeba se na ni podívat z japonského úhlu pohledu. Poté, co Šimazu Hisamicu přijal za svou věc loajalismus, jeho proticizinecký postoj se vyhrotil. V červenci 1862 proto vydal prohlášení, že nebude tolerovat jakékoli možné provokace cizinců na své cestě do Eda a zpět: „pokud se snad stane, že [cizinci] spáchají nějaký neomalený nebo protiprávní čin, nebudeme jej moci nechat bez odpovědi.“⁵⁶ Podle výpovědi členů jeho družiny se Richardson pokusil projet přímo průvodem samurajů – něco, co by bylo zcela běžné v Číně, kde Evropané považovali místní obyvatelstvo za rasově méněcenné a podle toho se k němu chovali. V Japonsku však něco podobného možné nebylo a obě strany si musely prokazovat vzájemný respekt. Hisamicuova družina tudíž očekávala, že cizinci na znamení úcty sesednou z koní. Richardson však nic takového neučinil, přestože mohl být varován hrozivými pohledy procházejících samurajů i radami svých společníků. Navzdory této ukázce špatných mravů (z japonského pohledu) však prý Hisamicu vydal rozkaz, aby jeho muži nechali cizince projet.⁵⁷

Pro členy jeho družiny však bylo Richardsonovo jednání neodpustitelnou urážkou. Když se Hisamicu zeptal Narahary Kizaemona, který jako první vytasil meč, proč útok inicioval, dostalo se mu následující odpovědi: „Pro mne, jako strážce pána ze Sacumy, je mou povinností dohlížet na to, aby se podobné nestydatosti nestaly běžnou záležitostí. Pokud by cizinci našemu průvodu způsobili skutečnou škodu, přijal bych svou zodpovědnost a spáchal seppuku.“⁵⁸ Další z útočníků, Kukimura Tošijasu, později vzpomínal na atmosféru tehdy panující mezi sacumskými samuraji: „V té době jsme všichni byli dychtiví, abychom mohli seknout do cizince.“ Na Incident Namamugi, jak začala být událost podle místa, kde se odehrála, nazývána, dále vzpomínal:

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ SATOW, E. M.: c. d., s. 41.

⁵⁶ Cit. in: HILLSBOROUGH, R.: *Samurai Revolution*, s. 187.

⁵⁷ DENNEY, J.: c. d., s. 78–79.

⁵⁸ HILLSBOROUGH, R.: *Samurai Tales*, s. 8.

„Náhle jsem odzadu uslyšel zvuk. Napadlo mne, že je to má příležitost, proto jsem okamžitě uchopil rukověť meče. [následně napadl Richardsona] Krvavý kus něčeho upadl do trávy. Myslím, že to byla část jeho vnitřností. Chtěl jsem jej seknout znovu, proto jsem jej pronásledoval. Avšak protože jsem byl pěšky, nemohl jsem ho dohonit. Obrátil jsem se a uviděl dalšího cizince, který ke mně cválal. ... Stejnou technikou jsem jej seknul do pravého boku. ... Řeknu vám, bylo neuvěřitelně příjemné je sekat. Cítil jsem takovou úlevu.“⁵⁹ Poslední dvě věty jasně ukazují míru nenávisti vůči cizincům panující mezi samuraji.⁶⁰ Tento neustále narůstající sentiment kombinovaný s netaktním (či přímo nezdvořilým – minimálně v očích samurajů) chováním Richardsonovy skupiny a předchozím Hisamicuovým vyjádřením, byly spouštěčem vražedného útoku, jenž se téměř okamžitě stal zásadním problémem vztahů Japonska se Západem.

Incident Namamugi se však do značné míry lišil od předchozích útoků na cizince v Japonsku. Většina z nich byla do té doby spáchána samuraji (nebo malými skupinami), většinou samuraji bez pána (róniny), kteří neměli žádnou spojitost s vládními kruhy. Velká část z nich se navíc odehrála pod rouškou tmy. Tentokrát však byli čtyři Angličané napadeni za jasného dne členy družiny významného daimjó, který nadto působil ve funkci císařského vyslance. To znamenalo, že událost měla zásadní politický význam. Vrahové navíc mohli být identifikováni a potrestáni. Tato skutečnost byla zcela zřejmá britskému vyslanci Nealovi, jenž byl odhodlán zajistit potrestání viníků a vymoci vyplacení odškodného.⁶¹ Jeho odhodlání bylo motivováno nejen vraždou samotnou, ale také rozhořčením, jež incident vyvolal v Jokohamě. Místní obchodníci se záhy dozvěděli, že Šimazu Hisamicu nocuje v Hodo-gaje, pouhé dvě míle od Jokohamy. Požadovali proto okamžitý zásah a potrestání sacumského knížete. Neale to však zamítl, a navíc zakázal britským občanům, aby se přibližovali k silnici Tókaidó. Navzdory tomu, že jej joko-hamští obchodníci obviňovali z neschopnosti a slabosti, byl Neale rozhodnut použít k řešení situace diplomatické prostředky.⁶² Navzdory tomuto přesvědčení okamžitě nařídil pohotovost vojenských sil, jež měl k dispozici. Okamži-

⁵⁹ Cit. in: HILLSBOROUGH, R.: *Samurai Revolution*, s. 187–188.

⁶⁰ Její rozsah je patrný ze zprávy velitele vojenské posádky Kjóta Macudairy Katamoriho, jenž krátce po Richardsonově vraždě napsal: „sám císař je pevně rozhodnut o politice izolace a vyhoštění cizinců, výsledkem čehož je skutečnost, že v Kjótu a oblasti Kansai není od nejvyšších pánů po obyčejné róniny nikdo, kdo by podporoval otevření země“. BEASLEY, William G. (ed.): *Select Documents on Japanese Foreign Policy 1853–1868*. New York – Toronto 1955, s. 225, Matsudaira Katamori bakufu, 8. 11. 1862.

⁶¹ TNA, FO 46/24, Neale Russellovi, 15. 9. 1862.

⁶² SATOW, E. M.: c. d., s. 42–43.

tě poté zaslal šógunátu požadavek, aby vrahy zatkl a potrestal.⁶³ Tento krok se však setkal s pochybnostmi mezi členy zahraničních misí v Jokohamě, neboť, jak prohlásil francouzský vyslanec, bakufu nemohlo učinit nic podstatného, jelikož viníci útoku byli pod jurisdikcí autonomního knížete ze Sacumy.⁶⁴

Neale přesto trval na diplomatickém řešení, přičemž britská flotila mu měla sloužit jako forma nátlaku na japonskou vládu, která si pochopitelně uvědomovala zranitelnost Eda vůči možnému ostřelování z moře. V následujících dnech se proto setkal s několika úředníky bakufu, kteří „vyjádřili hlubokou lítost na straně šógunovy vlády“.⁶⁵ Neale byl také ujistěn, že vláda učiní vše pro důkladné vyšetření události a zatkne všechny vrahy.⁶⁶ Aby se zabránilo možné mezinárodní krizi, rozkázalo bakufu Sacumě, aby identifikovala útočníky. Úředníci knížectví nicméně odpověděli, že ačkoli to mají v úmyslu, bude něco takového obtížné, protože Hisamicuův průvod tvořily stovky mužů, viníci tedy dokázali využít následného zmatku a uprchnout. Vzhledem k tomu, že Hisamicu vyslechl účastníky útoku ještě téhož večera, bylo toto prohlášení pochopitelně pouhou zástěrkou, s cílem ukrytí útočníky před úředníky bakufu. Výsledkem bylo to, že za Richardsonovu vraždu nakonec nebyl nikdo potrestán.⁶⁷ V tomto smyslu se ukázal být Bellecourtův skepticismus na místě.⁶⁸

Nealovo váhání ohledně okamžitých vojenských opatření bylo způsobeno jeho přesvědčením, že Richardsonova vražda je natolik závažná událost, že si vyžaduje vyčkání na instrukce z Londýna. Bez přímých pokynů odmítal podniknout jakékoliv kroky, jež by mohly vyvolat závažný konflikt s Japonskem. Přestože byl za svůj opatrný a váhavý postoj ve dnech po útoku kritizován, mnoho přímých účastníků následných událostí posléze přiznalo, že měl pravdu. Za mnohé z nich vyjádřil tento názor tehdejší tlumočnick britského vyslanectví Ernest Mason Satow ve svých pamětech: „Plán komunity obchodníků [okamžitě zaútočit na Šimazua Hisamicua a jeho družinu] byl odvážný, přitažlivý a téměř romantický. Patrně by byl v daném okamžiku

⁶³ TNA, FO 46/24, Neale Russellovi, 16. 9. 1862; TNA, FO 46/24, Neale bakufu, 15. 9. 1862. Pro obranu cizinecké enklávy byla připravena britská flotila vedená admirálem Kuperem, který okamžitě vyslal do ulic Jokohamy námořníky a rozkázal hlídkovým člunům, aby střežily pobřeží. TNA, FO 46/24, Kuper Nealeovi, 15. 9. 1862.

⁶⁴ AMAE, Correspondance politique, Japon 7, Bellecourt Thouvenelovi, 16. 9. 1862.

⁶⁵ TNA, FO 46/24, Neale Russellovi, 19. 9. 1862.

⁶⁶ TNA, FO 46/24, Neale Russellovi, 19. 9. 1862.

⁶⁷ HILLSBOROUGH, R.: *Samurai Revolution*, s. 189.

⁶⁸ Navzdory tomu, že měl na celou věc odlišný pohled než Neale, podpořil francouzský vyslanec politiku svého kolegy. AMAE, Correspondance politique, Japon 7, Bellecourt Thouvenelovi, 21. 9. 1862.

navzdory proslulé statečnosti sacumských samurajů úspěšný. Avšak taková událost jako je zajetí předního japonského šlechtice na území patřícího šógunovi, by byla jasnou ukázkou jeho neschopnosti bránit národ před ‚vnějšími barbary‘ a patrně by vedla k jeho pádu dávno před tím, než k němu skutečně došlo a dávno před tím, než vznikla aliance rodů připravených vytvořit novou vládu. S největší pravděpodobností by se země stala obětí zhoubné anarchie a střety s mocnostmi by byly časté a vážné. Masakr členů zahraniční komunity by pravděpodobně byl okamžitou odpovědí na úder v Hodogaje [kde Hisamicu nocoval]. Výsledkem by bylo vyslání společné vojenské expedice z Anglie, Francie a Holandska, vybojování mnoha krvavých bitev a rozdělení mikadovy [jak byl japonský císař nazýván] říše. Mezitím by obchod, kvůli němuž jsme sem přišli, zanikl. A kolik životů Evropanů a Japonců by bylo obětováno výměnou za potrestání Šimazua Hisamicua?⁶⁹ Neale pochopitelně nemohl předpokládat tak dalekosáhlé důsledky, nehodlal však vyvolat konflikt bez přímých instrukcí.

Britský ministr zahraničí lord Russell formuloval nové pokyny ohledně japonské politiky v prosinci 1862. Neale je obdržel na jaře 1863. Ve své bezprostřední odpovědi Russell požadoval hrdelní trest pro Richardsonovy vrahy, potrestání daimjóa ze Sacumy a odškodné ve výši 100 000 liber, jež mělo zaplatit buď bakufu nebo přímo Sacuma.⁷⁰ V následných podrobnějších pokynech nařídil ministr Nealovi, aby od bakufu požadoval platbu ve výši 100 000 liber jako odškodné za neschopnost zabránit podobnému útoku za denního světla. Dalších 25 000 liber pak měla podle Russellovy představy vyplatit Sacuma příbuzným postižených Angličanů. Pokud by japonská vláda nebo daimjó ze Sacumy tento požadavek odmítli, dostal Neale pokyn použít námořní síly, jež měl k dispozici, aby je k tomu donutil.⁷¹ Toto rozhodnutí se však rodilo jen velmi pomalu a pouze na základě Nealových následných zpráv, jež jasně odhalily neschopnost a neochotu bakufu zatknout a potrestat viníky. Ještě na počátku prosince Russell trval na tom, aby sacumského daimjóa a jeho podřízené potrestalo bakufu.⁷² Krátce poté však obdržel další zprávu z Japonska, ve které Neale tlumočil stanovisko šógunátu, že Sacuma nepodléhá jeho jurisdikci, a že jen tamní daimjó má pravomoc potrestat své úředníky. Podle vyslancova názoru tak představitelé bakufu pouze skrývali neschopnost vlády Sacumu k něčemu takovému donutit.⁷³ Russell se proto

⁶⁹ SATOW, E. M.: *c. d.*, s. 44.

⁷⁰ TNA, FO 46/20, Russell to Nealovi, 28. 11. 1862; DENNEY, J.: *c. d.*, s. 134.

⁷¹ TNA, FO 46/20, Russell to Nealovi, 24. 12. 1862; DENNEY, J.: *c. d.*, s. 134–136.

⁷² TNA, FO 46/20, Russell to Nealovi, 9. 12. 1862.

⁷³ TNA, FO 46/24, Neale Russellovi, 30. 9. 1862.

rozhodl povolit možnost námořní demonstrace, což byla politika, která se již tolik osvědčila v Číně v případě, kdy se Peking odmítl podvolit britským požadavkům.⁷⁴

Zatímco vyčkával na Russellovy pokyny, snažil se Neale vyjednávat s bakufu, které se však pokoušelo rozhovory všemožně protahovat, stejně tak jako odmítalo jakékoliv další požadavky rozšíření smluvních práv.⁷⁵ Tento defenzivní postup byl způsoben složitou vnitřní situací v zemi. Vláda se proto musela uchýlit k taktice zdržování a výmluv. Ve stejné době totiž šógunát čelil silící kritice daimjóů a přívrženců císařského dvora, který připravoval vydání ediktu, jenž měl bakufu nařídít vyhnání cizinců.⁷⁶ Vláda čelila složité volbě – na jedné straně se potýkala s vnitřním tlakem, aby přijala silnou proticizineckou politiku, na straně druhé si byla dobře vědoma slabosti svých vojenských sil ve srovnání s cizinci. Bakufu proto demonstrovalo své úsilí při přípravě obrany země proti možnému útoku, současně se však zoufale snažilo nalézt smírné řešení, jež by mu umožnilo zachovat si svou tvář.⁷⁷ Tato politika však o to více odhalovala jeho slabost. Především neschopnost zatknout vrahy přesvědčila cizince, že bakufu nemá autoritu, aby něco takového prosadilo. Britové proto dospěli k závěru, že šógunát nedokáže efektivně spravovat zemi, jíž oficiálně vládl, což pochopitelně vedlo k zásadnímu poškození pověsti vojenské vlády.⁷⁸

Tento stav věcí trval až do jara 1863, kdy Neale obdržel Russellovy instrukce a zahájil nátlak na bakufu ve věci zaplacení odškodného,⁷⁹ přičemž spolupracoval s představiteli ostatních mocností, kterým zaslal pravidelné zprávy o postupu jednání.⁸⁰ Situace však zůstávala napjatá. Zatímco v Edu jednala Rada starších o císařově rozkazu vyhnat cizince, který byl vydán 11. března 1863, snažili se úředníci mající na starost vztahy s cizinci, hrát o čas. Rada byla rozdělená. Někteří členové vlády, jako Sawa Kanšičiró, tvrdili, že by britské požadavky na odškodnění a otevření dalších přístavů zahraničnímu obchodu měly být neprodleně odmítnuty a „barbaři“ vykázáni

⁷⁴ TNA, FO 46/20, Russell Nealovi, 24. 12. 1862.

⁷⁵ TNA, FO 46/24, Neale Russellovi, 21. 10. 1862.

⁷⁶ Blíže srovnej s BEASLEY, W. G. (ed.): c. d., s. 227–234, Matsudaira Keiki bakufu, 4. 12. 1862.

⁷⁷ TOTMAN, Conrad: *The Collapse of the Tokugawa Bakufu, 1862–1868* (dále jen *The Collapse*). Honolulu 1980, s. 69.

⁷⁸ SATOW, E. M.: c. d., s. 189.

⁷⁹ TNA, FO 46/33, Neale bakufu, 6. 4. 1863; srovnej s BEASLEY, W. G. (ed.): c. d., s. 236–240, John Neale japonským ministrům zahraničí, 6. 4. 1863.

⁸⁰ TNA, FO 46/33, Winchester zástupcům mocností, 7. 4. 1862.

ze země.⁸¹ Bakufu proto z obav ze střetu nařídilo, aby byly některé části Eda (především čtvrti Šinagawa a Šiba) a okolí Jokohamy evakuovány.⁸² Tento krok pochopitelně vyvolal podezření na straně zástupců mocností, protože byl známkou možného vypuknutí otevřeného konfliktu. Satow později vzpomínal, že 5. května, „došlo k hromadnému exodu místního služebnictva zaměstnávaného cizineckou enklávou“, a že tato skutečnost vyvolala řadu nepodložených spekulací.⁸³ Ve snaze připravit se na všechny eventuality se Neale obrátil na velitele britského loďstva admirála sira Augustuse Leopolda Kuperu na vlajkové lodi HMS Euryalus. Přestože admirál přislíbil veškerou pomoc diplomatickým krokům, jeho odpověď nebyla příliš optimistická. Kuper totiž zdůraznil, že pokud by bakufu a Sacuma odmítly britské požadavky, neměl by dostatek sil k tomu, aby učinil „nápravná opatření“, jež mu přikazovaly instrukce britské vlády. Navrhoval proto, aby v případě války byla Jokohama evakuována.⁸⁴ Podobná atmosféra nejistoty je patrná také ze zpráv ostatních vyslanců v Japonsku, kteří si uvědomovali, že jediná možnost, jak se vyhnout válce, je podpora britského tlaku na bakufu.⁸⁵ Neale mohl čerpat alespoň částečný optimismus k tomu, aby se domníval, že se bakufu nakonec jeho požadavkům podrobí, neboť se paralelně probíhající jednání o obnově britského vyslanectví v Edu, jež bylo zničeno žháři v únoru 1863, vyvíjela uspokojivě.⁸⁶ V dubnu byl totiž informován o tom, že šógunát s finanční podporou daimjóů vybuduje novou budovu vyslanectví, na jehož obnovu poskytne 40 000 mexických dolarů.⁸⁷

Sama tato skutečnost naznačovala, že zatímco se japonská vláda demonstrativně připravuje na konflikt, existují mezi jejími členy značné rozpory ohledně dalšího postupu. Jeden z nejvýznamnějších úředníků zahraničního oddělení (v postavení předního vazala – hatamoto) Mizuno Tadanori radil členům ródžů, aby se podrobili britským požadavkům. Jeho argumenty byly založeny na skutečnosti, že vražda cizince před očima samotného daimjóa a následné zmizení vrahů byly „v protikladu k přátelským smluvním vztahům a nemůžeme proto považovat za nerozumné, že se cizinci dožadují

⁸¹ BEASLEY, W. G.: *The Meiji Restoration*, s. 194; TOTMAN, C.: *The Collapse*, s. 70.

⁸² TOTMAN, C.: *The Collapse*, s. 70.

⁸³ SATOW, E. M.: c. d., s. 68.

⁸⁴ TNA, FO 46/33, Kuper Nealovi, 14. 4. 1862.

⁸⁵ AMAE, Correspondance politique, Japon 8, Bellecourt Drouyn de Lhuysovi, 20. 4. 1863.

⁸⁶ DENNEY, J.: c. d., s. 51–52; TNA, FO 46/32, Neale to Russel, 12. 2. 1863; TNA, FO 46/32, Neale Russelovi, 14. 2. 1863.

⁸⁷ TNA, FO 46/33, Neale to Russel, 14. 4. 1863. Stříbrný mexický dolar byl tou dobou nejčastěji užívanou měnou mezinárodního obchodu na Dálném východě.

odškodného“.⁸⁸ Současné připomínal, že při předchozích útocích na cizince nebyla identita atentátníků známa, avšak Incident Namamugi byl v tomto ohledu zcela odlišnou záležitostí, a pokud by bakufu odmítlo britské požadavky, „mohli by toho využít k zahájení nepřátelství“. Zdůraznil také, že v takovém případě „by se mohlo stát, že šógunát by nebyl schopen zachovat národní hrdost“,⁸⁹ čímž nepřímou potvrzoval všeobecné obavy z porážky a jejích následků. Radil proto, aby bylo odškodnění vyplaceno a aby si vláda uvolnila ruce k řešení mnohem závažnějších problémů. Dobrá vůle v této záležitosti navíc mohla být dle jeho názoru využita k vynucení ústupků ve věci požadavků cizinců ohledně otevření dalších přístavů.⁹⁰

Přestože Mizuno nebyl ve svém názoru osamocený, nemohl se šógunát jednoduše vzepřít přímému císařskému rozkazu, aby cizince vyhnal. Pokud se chtěl vyhnout válce, musel získat čas. Dne 1. května proto požádal Brity o patnáctidenní odklad své odpovědi ve věci odškodnění na základě toho, že zahraniční oddělení musí nejprve konzultovat Radu starších a šógunova ochránce.⁹¹ Tento krok však krizi ještě více vyhrotil, neboť se zdálo, že se bakufu snaží získat čas pro své vojenské přípravy. Neale proto požádal o podporu své zahraniční kolegy a sešel se k poradě s admirálem Kuperem. Zástupci západních mocností se rozhodli mu poskytnout veškerou podporu,⁹² protože si uvědomili, že slabost by znamenala přímé pobídnutí k dalším vražedným útokům, což v té době jasně demonstrovalo několik incidentů, během nichž dělostřelecké baterie knížectví Čošú ostřelovaly západní lodě v úžině Šimonoseki, jež byla klíčovou tepnou zahraničního obchodu.⁹³ S touto podporou mohl Neale uplatnit razantnější postup. Na druhé straně si však byl dobře vědom obtíží japonské vlády a skutečnosti, že její ústup by vyvolal značné pobouření mezi daimjóy a na císařském dvoře.⁹⁴

Situace tak zůstávala napjatá a zavdávala příležitost k zvěstem o hrozícím překvapivém útoku proti Jokohamě a dalším zahraničním enklávám.⁹⁵ Jednání s bakufu však pokračovala. Vláda si začínala uvědomovat, že jedinou

⁸⁸ BEASLEY, W. G. (ed.): *c. d.*, s. 240–242, Mizuno Tadanori Inouemu Masanovi, 20. 4. 1863.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ TNA, FO 46/34, Bakufu Nealovi, 1. 5. 1863.

⁹² AMAE, Correspondance politique, Japon 8, Bellecourt Drouyn de Lhuysovi, 5. 5. 1863.

⁹³ HILLSBOROUGH, R.: *Samurai Revolution*, s. 236–238.

⁹⁴ TNA, FO 46/34, Neale Russellovi, 11. 5. 1863.

⁹⁵ TNA, FO 46/34, Neale Russellovi, 19. 5. 1863. V důsledku toho vyslal admirál Kuper dvě lodi do Nagasaki a Hakodate, aby mohly v případě války poskytnout ochranu zde žijícím britským občanům. TNA, FO 46/34, Neale Russellovi, 13. 5. 1863.

možností, jak se vyhnout konfliktu, je podřídit se britským požadavkům. Její jedinou snahou se tak stala záchrana vlastní tváře na domácí scéně a zabránění další kritice své zahraniční politiky. Nabídla proto Nealovi, že odškodnění formálně zaplatí za objednávku stavby válečné lodi v Británii, o níž by bylo později oznámeno, že se potopila v bouři na cestě do Japonska. Neale však něco takového kategoricky odmítl.⁹⁶ V době, kdy bakufu zaslalo Britům tuto nabídku, probíhala v Radě starších diskuze o tom, jak naložit s císařským rozkazem ohledně vyhnání cizinců. Šógunův ochránce Hitocubaši Keiki byl na cestě z Kjóta do Eda a Radě starších zaslal dopis, v němž hájil politiku vyhnání cizinců na základě toho, že smlouvy otevírající Japonsko neodpovídají přáním národa a císaře, který vydal přímý rozkaz nařizující jejich zrušení. Vyzýval proto přední vazaly šógunátu, k „podniknutí veškerých kroků k tomu, aby posílili národní obranu“.⁹⁷ Jeho dopis vedl k povzbuzení odporu odpůrců smluv. Někteří členové zahraničního oddělení proto navrhovali odškodné za Incident Namamugi vyplatit a následně využít takto projevené dobré vůle k tomu, aby byl vytvořen odrazový můstek k jednáním o odchodu cizinců.⁹⁸ Proto navzdory pokračujícím debatám o vyhoštění cizinců, začalo bakufu v první polovině června 1863 jevit známky toho, že je ochotno odškodnění zaplatit.

Posledním pokusem bakufu o záchranu vlastní tváře byla snaha o využití možných neshod mezi velmocemi. Jeho představitelé se proto sešli s francouzským vyslancem Bellecourtem s žádostí o pomoc ve snaze přesvědčit Brity k alespoň nějakým ústupkům. Francouzský vyslanec však japonské návrhy odmítl.⁹⁹ Když se pak šógunát pokusil dosáhnout dalšího odkladu tím, že navrhl, aby konečné rozhodnutí padlo poté, co se šógun Iemoči vrátí z Kjóta, začal Neale ztrácet trpělivost.¹⁰⁰ Jeho obavy vzrostly poté, co obdržel informaci, že v okolí Jokohamy a Eda se shlukují proticizinecky naladěni róninové, kteří napadají místní obyvatele. Guvernér oblasti Jokohama, který mu tuto informaci sdělil, také řekl, že se obává dalších útoků proti cizincům. Neale nicméně odpověděl, že zajištění bezpečnosti členů západní komunity je povinností japonské vlády, která bude hnána k zodpovědnosti, pokud

⁹⁶ DENNEY, J.: *c. d.*, s. 144.

⁹⁷ BEASLEY, W. G. (ed.): *c. d.*, s. 246–248, Hitocubaši Keiki Radě starších, 12. 6. 1863.

⁹⁸ TOTMAN, C.: *The Collapse*, s. 71–72; Podobný krok však byl neproveditelný, protože Neale nehodlal o něčem takovém vůbec diskutovat. TNA, FO 46/35, Neale Russellovi, 12. 6. 1863.

⁹⁹ AMAE, Correspondance politique, Japon 9, Bellecourt Drouyn de Lhuysovi, 13. 6. 1863.

¹⁰⁰ TNA, FO 46/34, Bakufu Nealovi, 16. 5. 1863.

k podobným útokům dojde.¹⁰¹ Tento rozhovor jej definitivně přesvědčil, že bakufu musí být přinuceno k podrobení se, jinak bude situace dále nekontrolovatelně eskalovat, až se nakonec zcela vymkne kontrole. Dne 12. června proto do Eda vzkázal, že již „vyčerpal veškerou trpělivost, termínem pro uzavření celé záležitosti je proto deset dnů“.¹⁰² Nealovo prohlášení bylo naprosto jasné – pokud by se bakufu nevzdalo, vyhrozoval si britský vyslanec právo nezávislého jednání. V šógunově hradu proto zavládla atmosféra napětí, jež provázela bouřlivé debaty Rady starších, kteří navíc obdrželi zprávy o tom, že dvě britské lodě vpluly do Edoského zálivu a zahájily sondáže hloubky mořského dna, což mohla být předzvěst ostřelování správního města šógunátu.¹⁰³ Členové ródžú tento krok interpretovali jako známku britského odhodlání řešit celou krizi pomocí síly. Pokud by k tomu došlo, čelilo by bakufu válce s cizinci v době, kdy muselo řešit zásadní problémy na domácí scéně. Panovaly proto vážné pochybnosti, zda by v takovém konfliktu mohlo zvítězit. Aby získalo čas, muselo se britským požadavkům podrobit.

Dne 14. června se na britské vyslanectví dostavili dva zástupci šógunátního zahraničního úřadu, aby Neala informovali, že bakufu je připraveno vyplatit požadovaných 100 000 liber jako odškodné.¹⁰⁴ Vyjádřili také lítost nad celým incidentem a ochotu pomoci Britům při vyjednávání se Sacumou, která měla zaplatit dalších 25 000 liber a zatknout a potrestat Richardsonovy vrahy.¹⁰⁵ Neale mohl být spokojen – jeho silová politika předchozích týdnů slavila vítězství. Byl však odhodlán dotáhnout celou záležitost do konce. První problém totiž představovala otázka veřejné oficiální omluvy japonské vlády. Neale totiž nebyl s původním vyjádřením spokojen, a proto donutil bakufu, aby vydalo nový dokument, v němž muselo 13. července za celý incident přijmout zodpovědnost.¹⁰⁶ Druhou otázkou pak bylo proplacení odškodného. Neala totiž zaskočilo náhlé vyřešení krize, proto se obával, že se bakufu pokusí o další zdržování.¹⁰⁷ Jeho tušení bylo správné. Někteří členové Rady starších totiž oponovali jakýmkoliv ústupkům v obavě z dopadů na vnitropolitickou situaci, kde by mohly být vykládány jako porušení císařova ediktu. Ochránce

¹⁰¹ TNA, FO 46/35, Neale Russellovi, 31. 5. 1863; Bakufu po tomto vyjádření umístilo v okolí Jokohamy 2000 samurajů, kteří měli zajistit bezpečnost a pořádek. TNA, FO 46/35, Neale to Russell, 14. 6. 1863.

¹⁰² TNA, FO 46/35, Neale Russellovi, 12. 6. 1863.

¹⁰³ TOTMAN, C.: *The Collapse*, s. 72.

¹⁰⁴ TNA, FO 46/35, Neale Russellovi, 14. 6. 1863.

¹⁰⁵ TNA, FO 46/35, Neale Russellovi, 20. 6. 1863.

¹⁰⁶ TNA, FO 46/35, Neale Russellovi, 13. 7. 1863.

¹⁰⁷ TNA, FO 46/35, Neale Russellovi, 20. 6. 1863.

mladého šóguna Keiki proto radě a císařskému dvoru zaslal několik zpráv, jež vyjadřovaly jeho názor, že by odškodnění nemělo být předáno.¹⁰⁸ Motivů této jeho politiky nejsou přesně známy, lze však předpokládat, že se pouze snažil zmírnit dopady ústupu šógunátu v očích dvora a veřejnosti. Někteří historikové se proto domnívají, že tváří v tvář složité vnitřní situaci se Keiki snažil přijmout politiku „rétorického džóí“, aniž by v možnost vyhnání cizinců skutečně věřil. Jeho snahu by tak bylo možné interpretovat jako pokus o získání času ke zvládnutí vnitřní krize.¹⁰⁹

Nealovy obavy ve věci vyplacení odškodného tak rozhodně nebyly neodůvodněné. Většina představitelů bakufu si však uvědomovala, že se právě vyhnuli závažné vnější krizi a že jim nezbývá než dohodu dodržet. Člen Rady starších Ogasawara Nagamiči proto vydal navzdory námitkám některých svých kolegů rozkaz k zaplacení odškodného. Později své rozhodnutí vysvětloval následovně: „s ohledem na rozkazy pana Hitocubašiho jsem udělal vše, co bylo možné, abych platbu zdržel. Avšak po zvážení všech okolností jsem dospěl k závěru, že by zájmům našeho národa ještě méně prospělo, kdyby byl označován jako nedůvěryhodný a nespravedlivý. Neměl jsem tedy jinou možnost, než vydat rozkaz k proplacení odškodného“.¹¹⁰ Dne 23. června večer dorazilo na britské vyslanectví pod rouškou tmy 220 beden. Každá z nich obsahovala 2000 mexických dolarů.¹¹¹ Neale pak s jistotou dávkou uspokojení poznamenal, že „nám potrvá několik dní je spočítat“.¹¹² Včasné dodání odškodného totiž znamenalo definitivní úspěch jeho politiky. Byl si nicméně velmi dobře vědom, že „nebýt přítomnosti silné flotily v tomto kotvišti (a stejný názor mají bezpochyby i mí kolegové), museli bychom tuto zemi v době, kdy toto píší, opustit“.¹¹³ Neale tak nepřímou připouštěl, jak blízko byly mocnosti otevřenému konfliktu s Japonskem. Pokud by bakufu na poslední chvíli neustoupilo, muselo by nakonec přijmout politiku císařského dvora, jenž si přál vyhnání „zahraničních barbarů“, což by nevyhnutelně vedlo k válce se smluvními mocnostmi.

¹⁰⁸ BEASLEY, W. G. (ed.): *c. d.*, s. 250–251, Hitocubaši Keki kampakuovi, 9. 7. 1863.

¹⁰⁹ TOTMAN, C.: *The Collapse*, s. 72.

¹¹⁰ Cit. in: BEASLEY, W. G. (ed.): *c. d.*, s. 256, Ogasawara Nagamiči bakufu, 27. 7. 1863; Pokud jde o Keikiho politiku, je zřejmé, že Ogasawara jednal s jeho souhlasem navzdory tomu, že šógunův ochránce veřejně hlásal něco zcela protichůdného. BEASLEY, W. G.: *The Meiji Restoration*, s. 199.

¹¹¹ DENNEY, J.: *c. d.*, s. 159. 440 000 mexických dolarů bylo ekvivalentem 100 000 liber. TNA, FO 46/35, Neale Russelovi, 12. 7. 1863.

¹¹² TNA, FO 46/35, Neale Russellovi, 24. 6. 1863.

¹¹³ TNA, FO 46/35, Neale Russellovi, 24. 6. 1863.

To, že se mu podařilo zabránit válce s Japonskem byl bezpochyby jeden z největších (a také nejpřehliženějších) úspěchů Nealovy diplomatické kariéry. Pokud bychom jeho jednání hodnotili zpětně, je nutné ocenit, že se vyslanec nenechal ovládat emocemi v dnech po Richardsonově smrti, tak jako tomu bylo u ostatních členů zahraniční komunity. Rozhodl se proto pro diplomatické řešení a vymožení vyplacení odškodného. Na jaře 1863 pak projevil značnou míru trpělivosti, když postupně zvyšoval svůj tlak na šógunát. Současně je však nutné upozornit, že bez přítomnosti Kuperovy flotily by bylo jeho snažení marné. Bez ní by buď čelil dlouhotrvající zdržovací politice bakufu, které by navíc mohlo být v pokušení vyřešit své vnitřní problémy uposlechnutím císařova ediktu. Něco takového by bezpochyby mělo ty nejzávažnější důsledky. Britská flotila tak byla klíčovým nástrojem Nealovy politiky, a právě obavy z jejího zásahu nakonec přiměly šógunát k ústupu. Jednalo se tak o další úspěšný příklad politiky dělových člunů, tolik typické pro 19. století.

Dohoda mezi Brity a šógunátem měla mít vážné dopady. V následujících měsících se bakufu snažilo napravit svou otřesenou pozici potlačením opozice v okolí Kjóta,¹¹⁴ což bylo v podstatě v souladu s Nealovou výzvou, aby šógunát uspořádal své vnitřní záležitosti a mohl tak dostát svým mezinárodním povinnostem.¹¹⁵ Avšak neschopnost bakufu, přimět Sacumu k ústupu a vyplacení požadovaného odškodnění Britům, jasně ukázala značná omezení politické moci Eda, což dále snižovalo důvěru Britů v šógunát. K tomu přispěla i skutečnost, že bakufu po marných pokusech jednat se Sacumou poskytlo Britům volnou ruku k samostatnému jednání.¹¹⁶ Šógunát tak jasně odhalil svou slabost a neschopnost kontrolovat jednotlivé feudální domény, což cizincům umožnilo vměšovat se do vnitřních záležitostí Japonska, protože jim umožnil jednat přímo s jednou z nejvýznamnějších domén daimjóů tozama. I z tohoto úhlu pohledu se ukázal být Incident Namamugi zásadní porážkou vládnoucího režimu, protože skutečnost, že Britové získali příležitost jednat s jednotlivými daimjóy samostatně, měla významným způsobem přispět k jeho pádu.

Britové nicméně nepovažovali záležitost za uzavřenou a nadále požadovali dalších 25 000 liber od samotné Sacumy a vydání Richardsonových vrahů. Představitelé panství však něco takového odmítali. Vzhledem k tomu, že však již před samotným Incidentem Namamugi jasně deklarovali, že nebudou tolerovat jakékoli urážky (ať reálné či smyšlené) cizinců, a navzdory

¹¹⁴ KEENE, D.: *c. d.*, s. 79–81.

¹¹⁵ TNA, FO 46/35, Neale bakufu, 24. 6. 1863; SATOW, E. M.: *c. d.*, s. 76–77.

¹¹⁶ TNA, FO 46/35, Neale Russellovi 13. 7. 1863.

varováním bakufu byli odhodláni ve svém vzdoru pokračovat.¹¹⁷ Výsledkem bylo již zmíněné rostoucí přesvědčení Britů, že šógunát není schopen zjednat si adekvátní respekt na domácí scéně. Neale však nehodlal tolerovat jakýkoliv vzdor Sacumy. Na základě předchozích instrukcí z Londýna se proto rozhodl knížectví potrestat. V létě roku 1863 proto probíhaly horečné přípravy na výpravu proti Sacumě, jejímž terčem se mělo stát centrum knížectví – přístav Kagošima. Neale proto požádal admirála Kuperu o uvolnění válečných lodí, jež měly posílit jeho vyjednávací pozici vůči knížectví a v případě nutnosti poskytnout prostředky pro uplatnění „nápravných opatření“, jež by Sacumu donutily se podrobit.¹¹⁸

Kuper s tímto postupem souhlasil, přičemž oznámil, že flotila je plně k dispozici diplomatickým zástupcům Británie a je připravena k vyplutí podle dalších pokynů.¹¹⁹ Neale proto mohl zahájit jednání se zástupci velmocí, které musel spravit o svých úmyslech a vyžádat si jejich souhlas. Současně pokračovaly jeho rozhovory se šógunátem, který sice jevil ochotu k poskytnutí volné ruky britské akci, ale definitivně schválit britský postup se nicméně zdráhal.¹²⁰ Neale proto požadoval, aby šógunova vláda situaci efektivně řešila sama a aby zajistila svobodu plavby ve Vnitřním moři a skrz Šimonoseckou úžinu.¹²¹ K něčemu takovému však bakufu nemělo adekvátní prostředky. Pokud by navíc vystupovalo proti jednotlivým knížectvím ve jménu ochrany práv cizinců, podlomilo by to nenapravitelně jeho vnitropolitickou pozici. Výsledkem bylo, že poté, co Neale jasně demonstroval své odhodlání osobně se vydat do Kagošimy na jihu ostrova Kjúšú, musel šógunát ustoupit.¹²² Jen o několik dní později tak většina britské flotily vyrazila směrem ke Kagošimě. Jednalo se o vlajkovou šroubovou fregatu HMS Euryalus, dále fregaty HMS Pearl, HMS Perseus, HMS Argus, HMS Coquette, HMS Racehorns a dělový člun HMS Havoc, které byly vybaveny celkem 90 těžkými děly.¹²³ Vojenské velení operace bylo v rukou admirála Kuperu. Konečné rozhodnutí o tom, jak postupovat, měl nicméně formulovat Neale, který se ubytoval v admirálské

¹¹⁷ HILLSBOROUGH, R.: *Samurai Revolution*, s. 1187–191, srovnej s BEASLEY, W. G.: *The Meiji Restoration*, s. 199.

¹¹⁸ TNA, FO 46/36, Neale Kuperovi, 13. 7. 1863.

¹¹⁹ TNA, FO 46/36, Kuper Nealovi, 17. 7. 1863.

¹²⁰ TNA, FO 46/36, Neale Russellovi, 27. 7. 1863.

¹²¹ TNA, FO 46/36, Neale Kuperovi, 28. 7. 1863.

¹²² TNA, FO 46/36, Neale Kuperovi, 3. 8. 1863.

¹²³ DENNEY, J.: *c. d.*, s. 163–164.

kajutě vlajkové lodi. Ještě před odplutím odeslal britský vyslanec do Kagošimy výzvu sacumskému daimjóovi, aby se podrobil britským požadavkům.¹²⁴

Po šestidenní plavbě dosáhli Britové 12. srpna 1863 Kagošimy. Knížectví se mezitím připravovalo na obranu a posilovalo své baterie, jež chránily zdejší úzkou zátoku, tvořící přírodní přístav, v němž kotvily tři parníky, které Sacuma zakoupila od západních obchodníků (jednalo se o lodě Seijó maru, Hakuo maru a Tenjú maru).¹²⁵ Neale byl odhodlán pokusit se celou záležitostí nejprve řešit diplomatickou cestou. Zbraně měly být až posledním východiskem, pokud by jednání ztroskotala. Od počátku však bylo zřejmé, že dosáhnout diplomatické dohody bude velmi obtížné. Krátce po připlutí byl totiž na palubu vlajkové lodi doručen dopis Šimazua Hisamicua, který se snažil popírat veškerou zodpovědnost za Incident Namamugi a tvrdil, že vrahové unikli a není je proto možné potrestat.¹²⁶ Neale však hodlal být trpělivý a rozhodl se přijmout vyjednávače sacumského daimjó. Této skutečnosti se pokusili využít Hisamicuovi vazalové, kteří naplánovali překvapivý útok na britské lodi. Jejich záměrem bylo v průběhu jednání náhle zaútočit na britské představitele a pobít jejich nejvýznamnější důstojníky, což by jim podle jejich představ umožnilo ovládnout Euryalus a donutit Brity k odplutí.¹²⁷ Devadesát osm samurajů se proto nalodilo na šestnácti malých lodí a přiblížilo se k britské vlajkové lodi. Britové se však možného útoku obávali, a proto byli z těchto „vyjednávačů“ k Nealovi a Kuperovi připuštěni pouze tři. Ostatní museli zůstat pod přísnou stráží na palubě.¹²⁸ Vzhledem k tomu, že z pohledu sacumských byla jednání pouhou zástěrkou, nebyl jejich průběh z hlediska Britů zdaleka uspokojivý.¹²⁹

Neale nakonec čekal na odpověď na své požadavky celé tři dny. Když vypršela čtyřiaadvacetihodinová lhůta, kterou dal nakonec Sacumě k odpovědi, rozhodl se jednat. Dne 15. srpna proto Kuper, jenž byl informován o blížící se bouři a nehodlal se v nepřátelských vodách zdržovat déle, než bylo nutné, vydal rozkaz, aby se jeho muži zmocnili nepřátelských lodí kotvících v přístavu, které byly záhy zapáleny. Satow později vzpomínal s jakou mírou vzrušení přijali britští námořníci tento příkaz, jenž ukončil mučivé čekání na rozhod-

¹²⁴ TNA, FO 46/36, Neale Russellovi, 4. 8. 1863.

¹²⁵ MAN, John: *Samurai. The Last Warrior*. London 2011, s. 203; DENNEY, J.: c. d., s. 180.

¹²⁶ TNA, FO 46/36, Neale Russellovi, 14. 8. 1863.

¹²⁷ SATOW, E. M.: c. d., s. 80.

¹²⁸ HILLSBOROUGH, R.: *Samurai Tales*, s. 9.

¹²⁹ TNA, FO 46/36, Neale Russellovi, 14. 8. 1863; Přepis rozhovoru uvádí DENNEY, J.: c. d., s. 169–171.

nutí, jež provázelo bezvýhodná jednání.¹³⁰ Sacumští samurajové však něco takového nemohli nechat bez odpovědi, pokud by dovolili Britům beztravně se zmocnit těchto lodí, jejich hrdost by tím nenapravitelně utrpěla. Ve městě bylo shromážděno několik tisíc vojáků připravených hájit jej do posledního dechu. Jejich pozice pak zajišťovalo 105 zpredu nabitých děl, která nyní na Brity zahájila palbu.¹³¹ Britská plavidla urychleně zformovala bojovou formaci – některé lodě byly dokonce nuceny přerážnout svá kotevní lana (kotvu fregaty Perseus později sacumští navrátili Britům zpět). Jejich lodě pak zahájily systematickou palbu na pevnosti a dělostřelecké baterie, jež město chránily. Jejich pozice v úzkém zálivu však byla obtížná. Terčem japonské palby se stal především Euryalus, který vplul do míst, kde sacumští cvičili dělostřeleckou palbu a byli sem dobře zastříleni. Na vlajkovou loď tak dopadla řada nepřátelských střel. Jedna z nich vypálená z baterie č. 7 zabila na palubě kapitána Joslinga a fregatního kapitána Wilmota, kteří stáli hned vedle Kuperu. Britský admirál vyvázl jakoby zázrakem naprosto nezraněn.¹³²

Některá z britských děl se pak obrátila proti samotnému městu. Při jeho ostřelování se však Kuper dopustil omylu, protože Britové považovali bílou budovu jednoho z buddhistických chrámů za Hisamicuův palác.¹³³ Jeho okolí tak utrpělo závažné škody. Během následujících dvou dnů vypálily britské lodě dohromady 1399 střel proti Kagošimě a pozicím, které ji bránily.¹³⁴ Některé historické popisy ostřelování Kagošimy v této souvislosti tvrdí, že „lehla popelem“.¹³⁵ Tento závěr se však zdá být poněkud přehnaný, neboť většina záznamů hovoří o mnohem menších škodách. Původní britské odhady hovořily o tom, že zhruba pětina města shořela a zhruba 30 000 lidí přišlo o střeche nad hlavou. Způsobené škody byly vyčísleny na milion liber.¹³⁶ Satow, jenž byl na jedné z britských lodí přítomen, později vzpomínal, že se jednalo o „strašlivý a skvostný pohled, oblohu zaplňovaly mračna kouře osvětlované odspodu žárem zuřícího požáru“.¹³⁷ Sám admirál Kuper byl při hodnocení škod strážlivější, byť odhadoval, že zahynulo minimálně 1000 obyvatel města. Japonci samotní však přiznali jen jednoho mrtvého, šest zraněných a 500

¹³⁰ SATOW, E. M.: c. d., s. 81.

¹³¹ HOYT, Edwin P.: *Tři vojevůdci. Togó, Jamamoto, Jamašita*. Praha 1996, s. 19–20.

¹³² SATOW, E. M.: c. d., s. 83; srovnej s DENNEY, J.: c. d., s. 187; TNA, FO 46/36, Neale Russellovi, 27. 8. 1863.

¹³³ DENNEY, J.: c. d., s. 189.

¹³⁴ Tamtéž, s. 189, 195.

¹³⁵ HOYT, E. P.: c. d., s. 21, srovnej s BEASLEY, W. G.: *The Meiji Restoration*, s. 200.

¹³⁶ DENNEY, J.: c. d., s. 192.

¹³⁷ SATOW, E. M.: c. d., s. 86.

vypálených domů, což se zdá jako značné podcenění vlastních ztrát.¹³⁸ Těžké škody nicméně utrpěly kagošimské manufaktury na zbrojní výrobu.¹³⁹ Velká část města ovšem vyvázla bez většího poškození. Britové v každém případě zřetelně demonstrovali svou vojenskou převahu. Blížíící se bouře a ubývající zásoby uhlí nakonec Kuperu donutily Kagošimu 17. srpna opustit. Ani jeho lodě neunikly značným škodám způsobených japonskou palbou, jež zasáhla šest lodí ze sedmi. Poškození sice neohrožovala jejich plavbyschopnost, zahynulo ale 12 námořníků a dalších 51 jich bylo raněno.¹⁴⁰

Kuperovo loďstvo sice způsobilo Japoncům značné škody, nemohlo však dosáhnout rozhodujícího úspěchu. Britský admirál totiž neměl instrukce k vylovení. Špatné počasí by z něj navíc učinilo poměrně riskantní záležitost, zvláště když pobřeží bránilo značné množství samurajů. Kuper se proto po poradě s Nealem rozhodl odplout zpět do Jokohamy a další vývoj ponechat v rukou diplomatů. Britská námořní demonstrace totiž na xenofobní sacumské samuraje značně zapůsobila. Mnozí z nich si začali uvědomovat, že myšlenka džói je vzhledem k nepřipravenosti japonské obrany neproveditelná.¹⁴¹ Vůdci Sacumy si uvědomili, že pokud se chtějí cizincům vyrovnat, musí se knížectví modernizovat. Něco takového by však nebylo možné bez zahraniční pomoci. Jeho vyslanci se proto snažili napravit pošramocené vztahy s bakufu, které jim nabízelo prostředkování ve sporu s Brity. Na podzim pak vyjednávací knížectví kontaktovali přímo britského vyslance, kterému nabídli vyplacení požadovaného odškodnění.¹⁴² Výsledkem bylo uzavření příslušné smlouvy z 11. prosince 1863, která představovala definitivní tečku za Incidentem Namamugi.¹⁴³

Přestože mezi Sacumou a Brity měly ještě po nějakou dobu panovat poněkud napjaté vztahy, byl Neale, i jeho následovníci v pozici vyslance, ochoten považovat věc za uzavřenou. V následujících několika letech navázali Britové se Sacumou čilé obchodní vztahy. Pomáhali s její modernizací a prodávali jí lodě a zbraně. Napojení na velkou Británii pak sacumským úřadům umožnilo vysílat mladé samuraje na studia do Velké Británie, kde mnozí z nich získali neocenitelné zkušenosti se západním světem, které mohli poz-

¹³⁸ DENNEY, J.: *c. d.*, s. 192–193.

¹³⁹ MAN, J.: *c. d.*, s. 206.

¹⁴⁰ Seznam všech ztrát i s jejich příčinou uvádí DENNEY, J.: *c. d.*, s. 198–201; srovnej s TNA, FO 46/36, Neale Russellovi, 27. 8. 1863.

¹⁴¹ AKAMATSU, P.: *c. d.*, s. 169.

¹⁴² SATOW, E. M.: *c. d.*, s. 89.

¹⁴³ TNA, FO 46/37, Neale Russellovi, 12. 12. 1863.

ději využít při modernizaci Japonska v éře Meidži.¹⁴⁴ Sacuma se tak brzy měla stát významným obchodním partnerem Britů a dokázala jako první knížectví navázat přímé kontakty s Evropou.¹⁴⁵ To však znamenalo vážné narušení monopolu šógunátu na zahraniční politiku a obchod. V tomto směru se rozhodnutí poskytnout Britům volnou ruku ve věci potrestání Sacumy ukázalo jako vážná chyba. Během několika mála let se totiž ze Sacumy stal jeden z nejvýznamnějších obchodních a politických partnerů Británie na území Japonska. Vzhledem k již zmíněné rostoucí nedůvěře britských diplomatů a politiků v upřímnost šógunátu a jeho schopnost zemi efektivně vládnout, se Britská pozornost začala postupně obracet ke knížectvím na západě země, z nichž vzešla řada osobností prosazujících reformní politiku a změnu vlády v zemi. Právě britská podpora těmto snahám se měla v následujících letech ukázat jako klíčová, a nakonec výrazným způsobem umožnila vznik režimu Meidži. V tomto ohledu tedy představuje Incident Namamugi jeden ze zásadních předělů v japonských diplomatických dějinách.

RESUMÉ

INCIDENT NAMAMUGI V BRITSKO-JAPONSKÝCH VZTAZÍCH

Poté, co bylo Japonsko donuceno hrozbou zásahu západních lodí otevřít své přístavy Spojeným státům a následně evropským mocnostem, došlo k vynucení soustavy nerovných smluv mezi Japonskem a západními mocnostmi. Tento vývoj vedl ke vzniku hnutí sonnó džóí, jež vedli mladí samurajové požadující návrat politické moci do rukou císaře a vyhnání cizinců. Kritizovali proto vládnoucí tokugawský šógunát pro jeho slabou zahraniční politiku. Jejich záměrem bylo opětovné uzavření země a ukončení obchodu se západem. Aby tohoto cíle dosáhli, zahájili sérii útoků proti úředníkům šógunátu a zahraničním občanům. Jedním z nejvýznamnějších z těchto incidentů byla vražda britského obchodníka Charlese Lennox Richardsona, kterou spáchali samurajové z knížectví Sacuma. Na rozdíl od předchozích útoků bylo nyní možné viníky identifikovat. Britský vyslanec v Japonsku plukovník Edward Neale proto požadoval jejich potrestání a vyplacení odškodného jak od šógunátu, který nedokázal útoku zabránit, tak od knížectví Sacuma. Tokugawská vláda se snažila vzdorovat pomocí zdržovací taktiky.

¹⁴⁴ CLEMENTS, Jonathan: *A Brief History of the Samurai*. Philadelphia – London 2010, s. 286.

¹⁴⁵ AKAMATSU, P.: c. d., s. 170.

Když však čelila možné námořní demonstraci, musela ustoupit a odškodné vyplatit. Sacuma se rozhodla britským požadavkům postavit. Z toho důvodu bylo její hlavní město následně britskými loděmi ostřelováno. Výsledkem bylo přehodnocení proticizineckého postoje knížectví a podepsání dohody o reparacích.

Klíčová slova: Japonsko, Velká Británie, velmoci, Sacuma, mezinárodní vztahy

SUMMARY

THE NAMAMUGI INCIDENT IN THE RELATIONS BETWEEN GREAT BRITAIN AND JAPAN

The conclusion of unequal treaties with Western Powers caused unrest in Japan. Adherents of the sonno joi movement demanded expulsion of the foreigners and return of the political power into the hands of the Emperor. They therefore initiated a series of attacks against influential figures of the ruling regime and against the foreign residents in Japan. The most important of these incidents was a murder of British merchant Charles Richardson by radical samurai from the Satsuma Domain. British representatives demanded a payment of indemnity for this act and a punishment of the culprits. The ruling Tokugawa bakufu was however reluctant to yield because of its anxiety of the impact on the internal Japanese policy. An open conflict was an acute possibility in the spring of 1863. Only the naval threat forced bakufu to make concessions. The Satsuma Domain however decided to resist. Its defiance was broken only after British fleet shelled its capital city of Kagoshima. This incident was one of the steps which persuaded the adherents of sonno joi to abandon their idea of expulsion of the foreigners.

Key words: Japan, Great Britain, Great Powers, Satsuma, International Relations

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.
Katedra historických věd
Fakulta filozofická
Západočeská univerzita v Plzni
Sedláčkova 31
301 25 Plzeň
Česká republika
e-mail: kodet@khv.zcu.cz